

ÇEVİRİNİN ÜST ALAN (ÇEVİRİBİLİM) VE ALT ALAN (YAZILI ÇEVİRİ, SÖZLÜ ÇEVİRİ) ADLARININ TERMINOLOJİ KURALLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hüseyin Ersoy

Özet

Türk çeviri literatüründe hem çevirinin alt alanlarının (yazılı ve sözlü çeviri alanları) hem de üst alanının (Çeviribilim) adında “çeviri” sözcüğünün kullanıldığı herkesçe bilinmektedir. Bu çalışmada bütün alanların adlarında “çeviri” sözcüğünün kullanılmasını terminoloji kuralları çerçevesinde inceleyeceğiz. Bütün alanların adlarında “çeviri” sözcüğünün kullanılmasının terminoloji kurallarına yeterince uymadığını vurgulamaya çalışacağız. Diğer yandan Alman çeviri literatürünün, alanların adlandırılmasında terim koşullarını daha fazla sağladığını ve Türk çeviri literatürü için bir örnek oluşturabileceğini vurgulamaya çalışacağız. Bu kapsamda terminoloji alanının öngördüğü terim koşullarını sağlayabilecek terimler belirlemeye çalışacağız ve bu terimlerin Türk çeviri literatüründe kullanımını önereceğiz. Ancak bu çalışmanın asıl amacı bir öneride bulunmaktan çok, böyle bir olgunun varlığını vurgulamaya çalışmak olacaktır. Böylece başka çalışmaların da yapılmasına ve Türk çeviri literatüründe de alan adlarının terminoloji kurallarıyla daha fazla örtüşür duruma gelmesine katkı sağlamayı arzu etmekteyiz.

Anahtar kelimeler: Çeviribilim, Yazılı Çeviri, Sözlü Çeviri, Terminoloji, Translatoloji, Mütercimlik, Tercümanlık.

UNTERSUCHUNG DER BENENNUNGEN DES TRANSLATIONSÖBER- UND UNTERBEREICHES AUS DER PERSPEKTIVE DER TERMINOLOGIEREGELN

Zusammenfassung

In der türkischen Translationsliteratur wird sowohl für die Benennung der Unterbereiche der Translation (Übersetzen und Dolmetschen) als auch für den Oberbereich (Translation) das Wort "Çeviri" (Translation, Übersetzen) verwendet. In dieser Studie werden wir untersuchen, wie die Verwendung des Wortes "Çeviri" bei der Benennung aller Bereiche aus der Perspektive der Terminologieregeln aussieht. Wir werden erläutern, dass durch die Verwendung des Wortes "Çeviri" für die Benennung aller Bereiche, die Voraussetzungen der Terminologieregeln nicht erfüllt werden. Außerdem werden wir betonen, dass in der deutschen Translationsliteratur für alle Bereiche unterschiedliche Benennungen verwendet werden und dass diese Situation den Terminologieregeln noch mehr entspricht und dass die deutsche Translationsliteratur aus dieser Perspektive für die türkische Translationsliteratur ein Vorbild sein kann. In diesem Umfang werden wir versuchen Benennungen zu finden, die den Terminologieregeln entsprechender sind und wir werden die Verwendung dieser Begriffe in der türkischen Translationsliteratur empfehlen. Doch der Hauptziel dieser Studie ist nicht die Empfehlung solcher Benennungen. Vielmehr wird versucht die Existenz einer solchen Realität zu betonen. Somit werden vielleicht mehrere Untersuchungen in diesem Bereich gemacht, die dann hoffentlich dazu beitragen, dass die Benennungen für den Translationsober- und unterbereiche in der türkischen Translationsliteratur den Terminologieregeln noch mehr entsprechen.

Schlüsselwörter: *Translationswissenschaft, Übersetzen, Dolmetschen, Terminologie, Translatologie*

1. Giriş

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanın varoluşuyla birlikte başlamıştır. Ancak son iki yüz yılda, özellikle de son 50 yılda bilim ve teknolojiadaki gelişmeler baş döndürücü bir şekilde artmış ve yeni birçok alan oluşmuştur. Bu gelişim süreci bundan sonra da, var olan alanların yeni alt alanlara ayrılmasına neden olacaktır. Örneğin, çeviri olgusu kısa süre öncesine kadar dilbilim dalı altında incelenirken, 70-80'li yıllardan itibaren dilbilimden kopmuş ve bağımsız bir bilim dalı olmuştur. Oluşan her alanı yeni sözcük ya da terimlerle karşılamak gerekmektedir. Ancak bunu yaparken, terminoloji kuralları dikkate alınmalıdır. Terminoloji kuralları her alan, her nesne için farklı terimlerin kullanılmasını ve terimlerin olabildiğince kısa olmasını önermektedir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanın varoluşuyla birlikte başlamıştır. Ancak son iki yüz yılda, özellikle de son 50 yılda bilim ve teknolojiadaki gelişmeler baş döndürücü bir şekilde artmış ve yeni birçok alan oluşmuştur. Bu gelişim süreci bundan sonra da, var olan alanların yeni alt alanlara ayrılmasına neden olacaktır. Örneğin, çeviri olgusu kısa süre öncesine kadar dilbilim dalı altında incelenirken, 70-80'li yıllardan itibaren dilbilimden kopmuş ve bağımsız bir bilim dalı olmuştur. Oluşan her alanı yeni sözcük ya da terimlerle karşılamak gerekmektedir. Ancak bunu yaparken, terminoloji kuralları dikkate alınmalıdır. Terminoloji kuralları her alan, her nesne için farklı terimlerin kullanılmasını ve terimlerin olabildiğince kısa olmasını önermektedir.

Türk çeviri literatüründe hem alt alanların (yazılı ve sözlü çeviri alanları) hem de üst alanın (Çeviribilim) adında “çeviri” sözcüğünün kullanıldığı herkesçe bilinmektedir. Bütün çeviri alanlarının adlarında “çeviri” sözcüğü kullanılmasına rağmen, bu ifadeler, alan insanları arasında iletişimi sağlamaktadır. Ancak alan adları bu şekilde alanın niteliğiyle ilgili fazladan terim kullanılarak oluşturulabilmektedir. Yani farklı sözcükler kullanılarak alan adı oluşturulmamaktadır.

Alan adlarında aynı ifadenin kullanılması terminoloji kriterleri açısından şu olumsuzlukları oluşturabilir: 1. Alanı ifade etmek için terim söylendiğinde, bu terimin üst alanı mı yoksa alt alanı mı ifade ettiği, bağlamdan yararlanılarak anlaşılabilir durumda değildir (çeviri sözcüğünün hem üst alan (çeviribilim) hem de yazılı çeviri için kullanımı gibi). 2. Aynı sözcüğün kullanılmasından dolayı alt alanların farklılığını belirtmek için her alanın farklılığını belirten nitelik sözcüğü kullanımı (fazladan) gerekli olmaktadır (yazılı çeviri, sözlü çeviri). Hâlbuki alan insanları arasındaki iletişimde belirginliğe, kısalığa dolayısıyla hızla öncelik vermek gerekmektedir: “Alan insanları arasındaki iletişimde ifadelerin belirgin ve kısa olmasına dikkat etmek gerekir”¹ (Arntz&Picht&Mayer, 2004, s.114).

1 Bu alıntının almanca orijinali: “In der Kommunikation zwischen Fachleuten müssen Klarheit und Kürze der Aussage absoluten Vorrang haben”

Bu nedenle terminolojik açıdan her alan ya da eşyanın farklı bir sözcükle ve en az sözcükle karşılanması tavsiye edilir. Terminoloji alanı bu şekilde, kavram, anlama ve anlatım karmaşasını (çok anlamlılık ya da eş anlamlılık anlatım karmaşası meydana getirmektedir) ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

Çalışmamızda bütün alanların adlarında “çeviri” sözcüğünün kullanılmasını terminoloji kuralları çerçevesinde inceleyeceğiz. Çalışmamızın 1. Bölümünde terminoloji alanının çalışma sahası hakkında teorik bilgi verilecektir. 2. Bölümde Alman çeviri literatüründeki durum ele alınacaktır. Türk çeviri literatüründeki durum 3. Bölümde verilecektir. Türk çeviri literatüründen alınan ve önerilme potansiyeli taşıyan çeviri terimleri 4. Bölümde tanıtılacaktır. 5. Bölümde ise Türk çeviri literatüründe çevirinin üst alan ve alt alanları için adlandırmalar önereceğiz.

Çalışmamızda Alman çeviri literatürünü de bu bağlamda inceleyeceğiz. Almancada hem üst alan hem de alt alanlar için farklı terimler kullanılmaktadır. Bu bakımdan Alman çeviri literatürünün Türk çeviri literatürüne örnek teşkil edebileceğini düşünmekteyiz ve çalışmamızda Alman çeviri literatüründeki durumu Türk çeviri literatürü için önereceğiz.

Böylelikle bu konuda bir duyarlılık oluşmasını ve Türk çeviri literatüründe alanların terminoloji kurallarına göre adlandırılmasıyla ilgili başka çalışmaların da yapılmasını amaçlamaktayız. Bu durum ise “çeviribilim”, “yazılı çeviri” ve “sözlü çeviri” alanları için terminoloji kurallarına uygun genel geçer terimlerin oluşmasına ve bu şekilde yerleşmesine katkı sağlayabilir.

2. Terminoloji Alanı

Terminoloji alanı henüz genç bir disiplindir. Her ne kadar yüzyıllardır terminoloji sorunlarıyla ilgilenildiyse de, terminoloji sorunlarıyla sistemli bir şekilde ilgilenme 19. yüzyıldan itibaren başlamıştır².

Alman Norm Enstitüsü’nün (DIN) 2342 no’lu Normundaki tanıma göre Terminoloji Alanı “Alan diline ait kavramları inceleyen ve bu kavramların adlandırmasını yapan bilim dalı” (Arntz&Picht&Mayer, 2004, s.3) olarak tanımlanmaktadır.

Hızlı ekonomik, teknolojik ve politik gelişim süreci birçok nesne ve araç gerecin üretilmesine neden olmaktadır. Ancak bunların adlandırılmasında problem çıkmaktadır. Bu koşullarda koordineli bir terminoloji çalışması yapılmadığı takdirde, aynı nesneyi ifade etmek için birden fazla farklı isim kullanımı söz konusu olabilmektedir. Ya da tek bir isimle birbirinden farklı nesnelere belirtilmek

² (bkz. Arntz&Picht&Mayer, 2004, s.3)

istenebilir³. Bu nedenle Terminoloji alanının amacı şu şekilde gibi belirlenmiştir: “Her alan kavramı için sadece bir isim oluşturmak, böylece eş anlamlılığı ortadan kaldırmak” (Arntz&Picht&Mayer, 2004, s.4)

Yukarıdaki bilgilerden anlaşıldığı gibi Terminoloji alanı, alan iletişiminin kolaylaştırılmasına, hızlandırılmasına ve böylece daha kaliteli hale getirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Ancak bunun için belli kriterlerin sağlanması gerekmektedir. Alman Norm Enstitüsü (DIN) “Terimlerde Olması Gereken Nitelikler” başlığı altındaki 2330 no’lu Norm’da aşağıdaki kriterleri belirlemiştir:

1. Belirginlik
2. Kısalık
3. İlgili alanın kullanımına yönelik olması⁴

Birinci madde için şu açıklama yapılmaktadır:

“Genauigkeit von Benennungen wird dadurch erreicht, daß zwischen einem Begriff und einer Benennung möglichst eine eindeutige Benennung hergestellt wird, d.h. jedem Begriff möglichst nur eine Benennung und jeder Benennung nur ein Begriff zugeordnet wird” (Arntz&Picht&Mayer, 2004, s.112).

İkinci madde de ise terimlerin olabildiğince kısa olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Uluslararası Norm Enstitüsünün (ISO) “Principles for term formation” başlığı altındaki 704 no’lu Norm’da belirlediği kurallar ise şu şekildedir: Transparency, b. Consistency, c. Appropriateness, d. Linguistic economy, e. Derivability, f. Linguistic correctness, g. Preference for native language (Arntz&Picht&Mayer, 2004, s.113).

2. Alman Çeviri Literatüründeki Durum

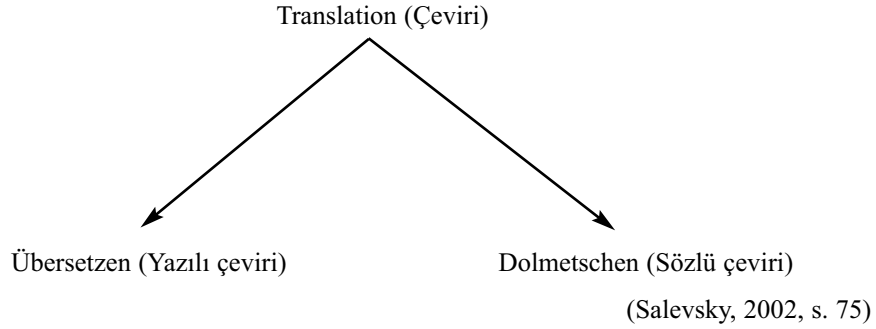
Alman çeviribilimcilerinden Heidemarie Salevsky “*Çeviribilim (Translationswissenschaft)*” adlı kitabında, Translation kavramının, Übersetzen (yazılı çeviri) ve Dolmetschen (sözlü çeviri) kavramlarının bir üst kavramı

3 (bkz. Arntz&Picht&Mayer, 2004, s.4)

4 Maddelerin Almanca orijinaleri: 1. Genauigkeit von Benennungen, 2. Knappheit von Benennungen
3. Orientierung am anerkannten Sprachgebrauch

olduğunu belirtmektedir: “Der Begriff Translation umfasst die Artbegriffe Übersetzen und Dolmetschen” (Salevsky, 2002, s. 87)

Salevsky, Çeviribilimin üst alanını ve alt alanlarını (yazılı çeviri ve sözlü çeviri) şematik olarak aşağıdaki gibi adlandırmıştır:



Yine Alman çeviribilimcilerinden Otto Kade de daha 60'lı yılların başında “Translation” adını iki alt alan olan Übersetzen ve Dolmetschen için bir üst alan adı olarak kullanmaya başlamıştır (Pöchhacker, 2000, s. 70)

Önemli çeviri kuramcılarında Katharina Reiß ve Hans J. Vermeer, Translation sözcüğünü yazılı ve sözlü çevirinin üst alanının adı olarak kullanmaktadırlar (Reiß & Vermeer, 1984, s. 76)

Avusturyalı çeviribilimci Merry Snell-Hornby de, Translation teriminin, yazılı çeviri (Übersetzen) ve sözlü çeviri (Dolmetschen) terimlerinin üst kavramı olduğunu vurgulamaktadır (Snell-Hornby, 1998, s.37).

Görüldüğü gibi alman çeviri literatüründe üst alan Translation (Çeviribilim), alt alanlardan yazılı çeviri *Übersetzung* ve sözlü çeviri *Dolmetschen* olarak adlandırılmaktadır. Ve gerek üst alan için kullanılan sözcükten, gerekse alt alan için kullanılan sözcüklerden bu alanların ürünleri, eyleyenleri (ürün üreticileri) ve bu alanların bilimsel adları için genel geçer nitelik kazanmış sözcükler türetilmiştir ve Alman çeviri literatüründe standart bir şekilde kullanılmaktadırlar: (**Translation**>>Translat (Çeviri ürünü), Translator (Çevirmen), Translationswissenschaft (Genel çeviribilim), **Übersetzen**>>Übersetzung (yazılı çeviri ürünü), Übersetzer (yazılı çeviri yapan çevirmen), Übersetzungswissenschaft (yazılı çevirinin çeviribilimi), **Dolmetschen**>> Dolmetschung (sözlü çeviri ürünü), Dolmetscher (sözlü çeviri yapan çevirmen), Dolmetschwissenschaft (sözlü çevirinin çeviribilimi).

Farklı alan ya da nesnelere adlandırılmasında farklı sözcüklerin kullanımı, başka bir deyişle aynı sözcüklerin kullanılmaması, daha hızlı ve daha belirgin anlatmayı

ve anlamayı sağlar. Bu bakımdan Alman çeviri literatürü, Türk çeviri literatürüne göre terminoloji kurallarıyla daha fazla örtüşmektedir denilebilir.

Ancak bu aşamada bir konuyu da belirtmek gerekir. Alman çeviri literatürü de genel çeviribilim, yazılı çeviri ve sözlü çeviriyi başlangıcından beri üç sözcükle karşılamıyordu. Reiß/Vermeer, çeviribilimin bağımsızlığını kazandığı ilk zamanlarda “Übersetzung” sözcüğünün hem geniş anlamda “genel çeviribilim” için hem de dar anlamda “yazılı çeviri” için kullanıldığını ve sadece sözlü çevirinin farklı bir sözcük olan Dolmetschen ile karşılandığını belirtmektedirler:

“Übersetzen” wird mitunter als Oberbegriff für jegliche art Translation genommen: Übersetzen=Translation. Übersetzen hat dann oft zwei Inhalte: Übersetzen1=Translation; Übersetzen2=Übersetzen” (Reiß & Vermeer, 1984, s. 13)

Bu durumdan iki çıkarım yapılabilir: 1. Alman çeviri literatürü de genel çeviribilim, yazılı çeviri ve sözlü çevirinin her birinin ayrı sözcüklerle karşılanması yönünde bir süreçten geçmiş ve bugün bütün alanlar ayrı sözcüklerle karşılanmaktadır. 2. Bu durumda Türk çeviri literatürü de aynı süreçten geçerek alman çeviri literatüründe olduğu gibi terminoloji kurallarıyla örtüşür duruma ulaşabilir.

4. Türk Çeviri Literatüründeki Durum

Bu bölümde üst alan ve alt alanlar için Türk çeviri literatüründeki durumu ortaya koyacağız. Türk çeviri literatüründe aynı sözcük hem çevirinin üst alanını (genel çeviribilim), hem de iki alt alan olan yazılı çeviri ve sözlü çeviri alanını ifade etmek için kullanılmaktadır. Alanların farklılığı, “çeviri” sözcüğüne alanların niteliklerini belirten sözcükler eklenerek yapılmaktadır. Üst alan ve alt alanlar arasındaki farklılık bu şekilde belirginleştiriliyor. Ancak bize göre bu durum sorunlu bir durumdur. Çünkü bu durumda yanlış anlaşılmanın oluşmaması ve belirtilmek istenilen şeyin belirginleştirilmesi için gereğinden fazla sözcük kullanımı gerekmektedir. Terminoloji alanının ilkeleri açısından da bu durum olağan değil. Çünkü terminoloji alanı her alan, her nesne ya da kavram için farklı ad ve isim kullanılmasını öngörmektedir.

Yukarıdaki ifadelere göre Türk çeviri literatüründe, bir süreç devam etmektedir. Bu süreç alan adlarının terminoloji kurallarıyla örtüşme sürecidir. Mine Yazıcı da böyle bir sürecin varlığını vurgulamaktadır. Yazıcı “Çeviri etkinliği” adlı çalışmasında genel çeviribilimin bir disiplin olarak hala bir ad bulma sürecinde olduğunu, bu disiplinin yeni kimliğini akademik çevreye kanıtlamasıyla çağdaş bir ad alacağını söylemektedir (Yazıcı, 2004, s. 27).

Alanların adlandırılmasında bir sorunun varlığını Dinçay Köksal da ifade etmektedir:

“Türkçede de mütercimlik ve tercümanlık sözcükleri kullanılmaktadır. Bugün çeviri ile uğraşan bazı bilim adamları her iki terimi Türkçede tek bir sözcükle karşılamak istemekte bu da kavram kargaşasına neden olmaktadır.”(Köksal, 2008, s. 8)

Yukarıdaki ifadede Köksal, genel çeviribilimin iki alt alanının adını “mütercimlik” ve “tercümanlık” olarak belirtmektedir. Yani Türkçede iki alt alan için kullanılagelmiş iki farklı sözcüğün zaten var olduğunu, ancak bu sözcüklerin bazı çeviribilimciler tarafından bir kenara bırakıldığını ifade etmektedir. Bu çeviribilimcilerin iki alan için tek bir sözcük kullanma eğilimi içinde olduklarını, bu durumun da kavram kargaşasına neden olduğunu belirtmektedir. Bu sözcük “çeviri” sözcüğüdür.

Köksal söz konusu çeviribilimcilerin iki alanı tek bir sözcükle (çeviri) karşılamak istediklerini belirtmekte ve bize göre bu konuda isabetli düşünmektedir. Ancak “çeviri” sözcüğü sadece iki alanın adında değil, üç alanın adında yer almaktadır. Almancada Translation dediğimiz “Genel Çeviribilim” ifadesinde de “çeviri” sözcüğü kullanılmaktadır.

Şimdi bütün alanların (genel çeviribilim, yazılı çeviri ve sözlü çeviri) adında “çeviri” sözcüğünün kullanıldığını gösteren örnekler verelim. Bu örnekler özellikle alanların Almanca adlarının Türkçe karşılıkları oluşturulurken belirginleşmektedir. Bu nedenle bilim insanlarımızın Almanca alan adları için oluşturdukları Türkçe karşılıklarına göz atalım:

Dr. Mine Yazıcı “*çeviri etkinliği*” adlı kitabında “Çeviribilim” sözcüğünü “Übersetzungswissenschaft” sözcüğüyle karşılamaktadır (Yazıcı, 2004, s. 26).

Faruk Yücel de “*Tarihsel ve kuramsal açıdan çeviri edimi*” adlı kitabında çok sayıda almanca kaynak’tan yararlanırken bu kaynakların başlıklarını Türkçeye çevirmiştir. Şimdi de bunlara göz atalım. Wolfram Wills’in “*Übersetzungswissenschaft*” başlıklı kitabını “*Çeviribilim*” şeklinde çevirmiştir. (Yücel, 2007 s. 26). Ancak burada şunu hemen belirtmek gerekir ki, Wills’in bu kitabını yazdığı dönemde Übersetzungswissenschaft genel çeviribilimi ifade etmek için de kullanılıyordu.

Yücel, Rolf Klöpfer’in “*Die Theorie der literarischen Übersetzung*” başlıklı kitabını “*Yazın Çevirisinin Kuramı*” şeklinde çevirmiştir. Nida’nın “*Das Wesen des Übersetzens*” konulu kitabını “*Çeviri Ediminin Özü*” olarak çevirmiştir (Yücel,

2007, s.45). Reiss'in "*Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*" adlı kitabı Yücel tarafından "*Çeviri Eleştirisinin Olanakları ve Sınırları*" şeklinde çevrilmiştir (Yücel, 2007, s.111). Snell-Hoornby ve Kadric tarafından yayınlanan "*Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*" adlı kitap "*Çeviribilimin Temel Sorunları*" şeklinde çevrilmiştir (Bu kitap tamamen yazılı çeviriyle ilgili bir kitaptır) (Yücel, 2007, s.113). Gerzymisch-Arbogast ve Klaus Mudersbach'ın 1998'de yayınladıkları "*Methoden des wissenschaftlichen Übersetzen*" adlı kitaplarını "*Bilimsel Çevirinin Yöntemleri*" şeklinde çevirmiştir (Yücel, 2007, s. 116-117).

Öte yandan Yücel, Vermeer'in 1986 yılında yazdığı "*Voraussetzung für eine Translationstheorie*" adlı kitabını, "*Bir Çeviri Kuramında Bulunması Gereken Koşullar*" şeklinde çevirmiştir (Yücel, 2007, s.129). Yine Reiss'in Vermeer ile birlikte yayınladığı "*Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*" başlıklı kitabı "*Genel Bir Çeviri Kuramının Temelleri*" şeklinde çevirmiştir (Yücel, 2007, s. 115).

Nedret Kuran, "*Çağdaş Alman Çeviribilimcilerinin Yaklaşımları*" adlı makalesinde "Übersetzer" sözcüğünü "yazılı çeviri yapan çevirmen", "Dolmetscher" sözcüğünü de "sözlü çeviri yapan çevirmen" sözcükleriyle karşılamıştır (Kuran, 1995, S. 36). Aynı makalede Kuran, "Translationslinguistik" terimindeki "Translation'u" "Çeviribilim" sözcüğüyle karşılamaktadır (bkz. Kuran, 1995, s.41). Makalenin devamında Kuran, "Funktionale Translationstheorie" terimini "işlevsel çeviri kuramı", "Translationsprozess'i" "çeviri süreci", "Translat'ı" da "çeviri ürünü" sözcükleriyle karşılamıştır (Kuran, 1995, s. 47).

Özlem Berk'de "*Çeviribilim Terimcesi*" adlı çalışmasında Reiss'in 1971 yılında yayınlanan "*Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*" adlı kitabının başlığını "*Çeviri Eleştirisinin Sınırları ve Olanakları*" şeklinde çevirmiştir (Berk, 2005, s.53). Diğer yandan Berk, Reiss ve Vermeer'in 1984 yılında birlikte yazdıkları "*Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*" adlı eserlerinin başlığını "*Genel Bir Çeviri Kuramının Temeli*" şeklinde çevirmiştir (Berk, 2005, s. 54).

Bunun dışında Berk, Terimce kitabının terim açıklama kısmının çeşitli yerlerinde Çeviri sözcüğünü hem Dolmetschen\Dolmetscher terimi, hem de Übersetzen\Übersetzer terimi için kullanmaktadır: İrtibat çevirisi=Liaison Dolmetschung, Gerichtsdolmetschen=mahkeme çevirmenliği, anlamsal çeviri=semantische Übersetzung, linguistische Übersetzung=dilsel çeviri. Bu örnekler çoğaltılabilir.

Yukarıdaki bölümde Alman çeviri literatüründe çeviri üst alanı ve iki alt alanının Türkçeye çevrilme sürecinde bu terimlere karşılık kullanılan Türkçe sözcükleri

irdeledik ve farklı alanlar için hep *çeviri* sözcüğünün kullanıldığını saptadık. Ayrıca Türkçede alanların farklılığını belirtebilmek için hep nitelik belirten sözcükler de kullanıldığını saptadık. Yani Almanda oluşu gibi farklı alanları spesifik olarak tek bir sözcükle karşılamak yerine *çeviri* sözcüğüne nitelik belirten sözcükler ekleyerek spesifikleştirme durumu yaygın, Türk çeviri literatüründe.

Burada bütün alanların adlarında “çeviri” sözcüğünün kullanılmasının bir sorun oluşturup oluşturmadığı sorgulanmalıdır? Bu sorgulamaya şu şekilde cevap verilebilir: Elbette mevcut koşullarda bir iletişim sağlanıyor. Ancak bu durumda farklı alanları belirtirken daha fazla sözcük’ten oluşan ifadeler oluşturmak (nitelik belirten sözcükler ekleyerek) gerekli olmaktadır. Halbuki Terminolojik açıdan her alan yada eşyayı farklı bir sözcükle ve en az sözcükle karşılamak tavsiye edilir ve terminoloji alanı da bu yönde çalışmalar yapar. Bunu da kavram, anlama ve anlatma karmaşasını oluşturan çok anlamlılık ya da eş anlamlılığı ortadan kaldırmak için yapar:

“Daher ist ein wichtiges Ziel der Terminologienormung, einem Begriff, d. h. Einem fachlichen Inhalt, eine einzige Benennung zuzuordnen und somit Synonomie auszuschalten” (Arntz&Picht&Mayer, 2004, s.4).

Bu nedenle biz Türk çeviri literatüründe de söz konusu üç farklı alanın üç farklı sözcük ya da ad ile karşılamasını önermekteyiz.

Bizim önermemize karşılık şu karşı açıklamalar yapılabilir: 1. Alman çeviri literatüründe üç farklı alan üç farklı terimle karşılanıyor diye, Türk çeviri literatürünü de bu duruma uydurmak zorunda değiliz. 2. Türk çeviri literatüründe alanların belirtilmesi için çeviri sözcüğüne nitelik belirten sözcüklerin eklenmesi kabul görmüş ve oturmuş durumdadır, dolayısıyla bu duruma müdahale etmek gereksizdir. 3. İngiliz çeviri literatüründe de Genel çeviribilimin farklı bir adı yok. Hem genel çeviribilim hem de yazılı çeviri İngilizcede de aynı sözcükle karşılanıyor. Dolayısıyla Türk çeviri literatüründe de aynı durumun olmasının ne sakıncası var (ancak burada şunu belirtmek gerekir ki, İngiliz çeviri literatürünün durumu türk çeviri literatüründen farklıdır. Çünkü İngilizcede en azından alt alanlar iki farklı sözcükle karşılanmaktadır. Ancak üst alan yine alt alanlardan bir tanesini ifade eden sözcükle karşılanmaktadır: Genel çeviribilim, Yazılı çeviri=Translation - Sözlü Çeviri=Interpretation).

Bu olası karşı açıklamalar hakkındaki bizim kanaatimiz şu şekildedir: Alman çeviri literatürü de ilk zamanlarında “Übersetzen” terimini hem genel çeviri bilimi, hem de yazılı çeviriyi karşılamak için kullanıyordu. Ancak her şey dinamik durumda olduğu için, Alman çeviri literatürü bir gelişim süreci sonunda her alanı ayrı terimlerle

belirtebilir ve terminoloji kurallarıyla daha fazla örtüşür duruma gelmiştir. İngiliz çeviri literatürünün durumuysa alman çeviri literatürünün ilk zamanlarına benzemektedir bize göre. Terminoloji alanı her nesne yada alanı en az sözcükle ve farklı sözcüklerle ifade etmeyi önermektedir. Bu durum Türk çeviri literatürü için geçerli olmalıdır. Bu nedenle hem genel çeviribilimin, hem yazılı çevirinin, hem de sözlü çevirinin birbirinden farklı sözcüklerle karşılanması gerektiğini düşünmekteyiz. Berk de Türk çeviri literatürü için yukarıdaki önermeyi destekleyen bir açıklama yapmaktadır.

“Eski Türkçede mütercim (yazılı çeviri yapan) ve tercüman (sözlü çeviri yapan) sözcüklerinin kullanılması bu ayrımı doğallıkla yapmaktaydı. Bugün sadece yazılı ve sözlü çeviriden bahsetmekteyiz. Yabancı dillerde de bu ayrım genellikle bulunmaktadır (İng. Translation\İnterpreting, Alm. Übersetzung \ Dolmetschen)” (Berk, 2005, s. 18)

Yukarıdaki alıntıda bütün çeviri alanlarının çeviri sözcüğüyle belirtilmesinin alanlar arasında “doğal” bir ayrım yapmayı zorlaştırdığı, iki alanı iki farklı sözcükle karşılamının (eski Türkçede mütercim ve tercümanın kullanımı) doğal bir ayrım yapma olanağı sağladığı ifade edilmektedir.

Bu durumda, Bu alanların adları hangi üç farklı sözcükle karşılanacak? sorusu önem kazanmaktadır. Bu aşamada bu duruma öneriler getirmek istiyoruz. Önerdiğimiz terimleri çeviribilimcilerimizin ve çeviri etkinliği içinde yer alan kurumlarımızın genel çeviribilim, yazılı çeviri ve sözlü çeviri için kullandıkları sözcükler arasından seçeceğiz. Bu önerilere başka çalışmalarla katkıda bulunulmasını beklemekteyiz. Böylece önerilen terim bütününün içinden isabetli olanlar, alan adları olarak sabitlenebilir ve genel geçer alan adları olarak kullanılabilir.

5. Çeviribilim, Yazılı Çeviri ve Sözlü Çeviri İçin Önerilebilecek Terimler

Bu bölümde çeviri etkinliğinin üst alanı (çeviribilim) ve iki alt alanı (yazılı çeviri ve sözlü çeviri) için Türkçede hangi sözcüklerin kullanılabileceğini tartışacağız.

5.1. Üst Alan (Çeviribilim) İçin Önerilebilecek Terimler

Üst alan yani genel çeviribilim için kullanılacak terimleri yine Türk çeviribilimcilerimizin çalışmalarında kullandıkları terimler arasından seçmeye çalışacağız.

Yazıcı yukarıda da alıntılar yaptığımız çalışmada bu konuyla ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

“Şu anda ülkemizde, bu bölümlerde çalışan akademisyenlerin bu disipline uygun gördüğü bilimsel terim, “çeviribilim” terimidir. Ne var ki, yukarıda anlatılan süreç içerisinde bilimsel bakış açısının genişlemesi ve küreselleşmesiyle birlikte, “çeviribilim” adının da yetersiz kalacağı düşünülebilir. Bu durumda, “Çeviribilim Araştırmaları” adı da bir öneri olarak gündeme gelebilir” (Yazıcı, 2004, s. 27).

Yazıcı, Çeviribilim için “Çeviribilim Araştırmaları” teriminin kullanılabilirliğini söylemektedir. Çeviribilim için kullanılacak diğer bir terim de Translatoloji terimidir. Berk, yukarıda belirtilen çalışmada bazı ülkelerde üst alan için kullanılan “Translatologie” terimini Türkçe yazım ve telaffuz kurallarını dikkate alarak “Translatoloji” olarak Türkçeye aktarmıştır. Bu terimin Alman çeviri literatüründe hem yazılı çevirinin hem sözlü çevirinin üst alanı olarak kullanıldığını belirtmiştir (bkz. Berk, 2005, s. 156). Dolayısıyla söz konusu terim Türkçe yazım ve ses kurallarına uyumlu hale getirildiğine göre bu haliyle Türkçede çeviribilimin üst alanının adı olarak kullanılabilir.

Bu durumda genel çeviribilim için kullanılacak terimler “Çeviribilim”, “Çeviri Araştırmaları” ve “Translatoloji” olarak ortaya çıkıyor. Bu terimlerden hangisinin kullanımının daha uygun olduğunu, hangisinin kullanımının daha az uygun olduğunu nedenleriyle birlikte açıklamaya çalışacağız.

5.2. Alt Alanlar (Yazılı ve Sözlü Çeviri) İçin Önerilebilecek Terimler

Önceki Bölümlerde çeviri teriminin hem üst alanın, hem de alt alanlardan yazılı çevirinin adı olarak kullanıldığını belirtmiştik. Dolayısıyla bu terim alt alanlardan yazılı çeviriyi adlandırmak için önerilebilecek bir terimdir.

Bilindiği gibi alt alanların belirtilmesi için yazılı çeviri ve sözlü çeviri ifadeleri de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Berk, bu çalışmada birkaç kez yararlandığımız çalışmada alt alanların çevirmenlerinin eski Türkçede “mütercim” (yazılı çeviri yapan) ve “tercüman” (sözlü çeviri yapan) olarak adlandırıldığını (bkz. Berk, 2005, s. 18) ve bu terimlerin bir ayrım için uygun olduklarını belirtmiştir. Osmanlıcada yazılı ve sözlü çeviri alanı için kullanılan bu terimler Türkiye’de çeviri bölümlerinin adlandırılması için kullanılmış ve çeviri bölümlerine “mütercim-tercümanlık” adı verilmiştir.

Bir çeviri kitap olan *Akademik Çeviri Eğitime Giriş* de yazılı ve sözlü çeviri alanları için “mütercimlik” ve “tercümanlık” (Ammann, 2008, s.19) terimleri kullanılmaktadır.

Köksal ise alt alanlardan sözlü çeviri için “yorumlama” terimini kullanmaktadır. Yazılı çeviri için de “çeviri” terimini kullanmaktadır (Köksal, 2008, s. 8).

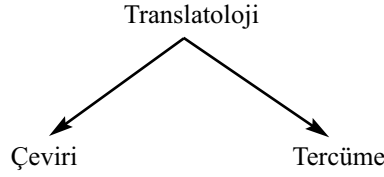
Yukarıdaki bilgilerden Türk çeviribilimcilerinin yazılı olarak yapılan çeviri için kullandıkları terimler arasında “çeviri”, “yazılı çeviri” ve “mütercimlik” terimlerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Sözlü olarak yapılan çeviri için kullanılan terimler arasında ise “sözlü çeviri”, “tercümanlık”, “yorumlama” terimleri bulunmaktadır.

Şimdi bu terimlerden hangilerinin kullanımının çeviribilim (üst alan), yazılı çeviri ve sözlü çeviri (alt alanlar) için terminoloji kuralları açısından uygun olabileceğini ele alacağız ve bunlardan uygun bulduklarımızı önereceğiz.

6. Terminoloji Alanı Kuralları Kapsamında Önerilen Terimler

Bize göre çeviri etkinliğinin üst alanı ve alt alanları için kullanılacak en uygun terim üçlüsü “translatoloji”, “çeviri” ve “tercüme” terimleridir. Üst alan ve alt alanlara ait terim üçlüsünü Şematik olarak şu şekilde gösterebiliriz:



Şimdi neden bu terimlerin kullanımının daha uygun olduğu (bize göre) konusuna bir açıklık getirmeye çalışalım. Bunun için öncelikle bu terimlerin dışında kalan terimlerin durumunu incelemek gerekir.

Çeviribilim ve Çeviri Araştırmaları: bu çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi, çeviribilim ifadesi bazen yazılı çevirinin belirtilmesi için, bazen de genel çeviribilimin belirtilmesi için kullanılmaktadır. Diğer yandan iki ifadenin içinde de çeviri ifadesi bulunmaktadır. Alt alanların adlarında da çeviri sözcüğü bulunmaktadır. Bu ise önceki bölümlerde de belirtildiği gibi terminoloji ilkeleri açısından çok tercih edilen bir durum değil.

Çeviribilim sözcüğünün sadece üst alan adı olarak kullanıldığını varsayarsak, bu durumda yazılı çevirinin ifade edilmesi için kullanılmamalıdır bu terim. Ancak bu durumda bize göre bazı sakıncalar ortaya çıkacaktır. Bu sakıncaları diğer başlık altında belirteceğiz.

Yazılı Çeviri ve Mütercimlik: Yazılı Çeviri ifadesi de çeviri sözcüğüyle oluşturulduğu için ve üst alan adının içinde de çeviri sözcüğü yer aldığı için terminoloji ilkeleri bakımından tercih edilmemesi gereken bir ifadedir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi Çeviribilim üst alanın adı olarak kullanıldığına göre yazılı çeviri etkinliğinin adı olarak kullanılamaz. Dolayısıyla yazılı olarak yapılan çeviri alanının adı yazılı çeviri olmak durumundadır. Bu durumda yazılı çeviri ifadesinin kullanımının uygun olup olmadığını incelemek gerekir. Bir alanı ifade etmek için kullanılan sözcükten o alanın bilimsel adını, alanın ürününü ve o alanın eyleyenini (ürünü üreten kişi) ifade edebilecek sözcükler türetebilmek gerekir⁵. Ancak bize göre yazılı çeviri sözcüğü terminoloji kuralları açısından bu durum için elverişli değil. Bir defa alanın adı yazılı çeviribilim olarak adlandırılmak durumundadır, ancak bu bize göre uygun bir kullanım değildir.

Bu koşullarda Çeviribilim üst alanın adı olarak adlandırıldığında (günümüzdeki durum), yazılı çevirinin başka bir adı olmalıdır.

Bu bağlamda “Mütercimlik” ifadesini inceleyelim. Bilindiği gibi bu ifade Türkiye’de çeviri bölümlerinin adını oluşturan ifadelerden bir tanesidir ve bizim bilgilerimize göre bu ifadenin bu amaç dışında yazılı çeviriyi ifade etmek için kullanımı tercih edilmemektedir.

Bu terimin yazılı çeviri alanının ifade edilmesinde kullanımı uygun mudur? Bir ifadeden ilgili alanın bilimsel adını, alanın ürününü ve o alanın eyleyenini(ürünü üreten kişi) ifade edebilecek sözcükler türetebilmek gerekir demiştik. Ancak “mütercim” sözünden yazılı çeviri ürünün adını türetmek mümkün gözükmemektedir. Bunun nedeni, bu ifadenin zaten kendisinin türetilmiş bir ifade olması olabilir.

Diğer taraftan bu sözcük her ne kadar bazı çeviribilimciler tarafından yazılı çeviri alanı ve yazılı çevirmeni ifade etmek için kullanılsa da ve Osmanlı literatüründen Türkçeye bu şekilde geçmiş olsa da, “tercüman” sözcüğünün çekimli halidir, tercüman sözcüğünden türetilmiştir. Dolayısıyla tercüman ne anlama geliyorsa mütercim de o anlama gelmelidir.

Bu durumu örneklerle açıklayalım! Bilindiği gibi Mütercim ve Tercüman sözcükleri Arapça menşeli sözcüklerdir. Arapçada eylene bir durumu yada eyleyen kişiyi ifade etmek için kök sözcüklerin başına ”Mü” yada “Müte” öneki getirilir, böylece

5 Reiß/Vermeer alan adları belirlenirken, tercih edilecek terimlerin, o alanın bilimsel adını, alanın ürününü ve o alanın eyleyenini (ürünü üreten kişi) ifade edebilecek sözcükler türettilmesine uygun yapıda terimlerin olması gerektiğini dile getirmektedir (bu işlevi de genellikle “uluslararası terimlerin” yerine getirdiğini söylemektedir) (Reiß, K. & Vermeer, H. J., 1984 s. 6-7). Bizde çalışmamızda önereceğimiz terimlerde bu kriteri dikkate alacağız.

“eyleyen, yapan” yada “eylenen, yapılan şey’i” ifade eden yeni sözcükler oluşturulur. Bunlarla ilgili birkaç örnek verelim! Önce günlük dilde kullandığımız birkaç tane kök sözcüğü anlamlarıyla birlikte yazalım, sonra da aynı sözcüklerin belirtilen eklerle birlikte ifade ettiği anlama bakalım. Bunun için herhangi bir Osmanlıca-Türkçe sözlüğe bakmak yeterli olacaktır.

Tesadüf: rastlama, rastgelme, rastlayış – **Mütesadif:** Tesadüf eden, rastlayan, rast gelen

Takip: arkasından gelme, arkasından gitme, kovalama – **Müteakip:** arkadan gelen, birbirinin ardı sıra gelen

Tebessüm: gülümseme – **Mütebessim:** Tebessüm eden, gülümseyen (bkz. Develioğlu&Kılıçkını, 1983). Bu örnekler çoğaltılabilir.

Mütercim sözcüğü aynen yukarıdaki kök sözcüklerden türetilen diğer sözcükler gibi Tercüman sözcüğünden türetilmiştir. Dolayısıyla da ancak “Tercüman’ın” türevi olan bir anlama sahip olabilir. Yukarıda kaynak olarak belirttiğimiz sözlükte Tercüman ve Mütercim için kullanılan karşılıklara şimdi tekrar bakalım: **Tercüman:** bir dili başka dille anlatan, çevirmen, dilmaç – **Mütercim:** Tercüme eden, başka dilden çeviren

TDK **Türkçe Sözlükte** de tercüman’ın karşılığı Çevirici, Dilmaç olarak, Mütercimin karşılığıysa çevirmen olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla her iki sözcük de aynı anlama sahip ve belirtildiği gibi farklı anlamlara sahip değildir

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı mütercim ifadesi, bize göre yazılı çeviri alanını belirtmeye uygun değildir.

Sözlü Çeviri, Yorumlama: Yukarıda yazılı çeviri ifadesi için belirttiğimiz koşullar sözlü çeviri ifadesi için de geçerlidir. Yani bu ifade de terminoloji ilkelerine çok uygun değildir. Çünkü bu alanın adı da diğer alanların belirtilmesi için kullanılan çeviri sözcüğünden oluşturulmuştur. Ayrıca alan adı, ürünü ve eyleyenini belirten sözcüklerde yine terminoloji kurallarına fazla uymamaktadır. Sözlü çeviri bilim, sözlü çeviri, sözlü çevirmen ifadelerinde üst alanın ve yazılı çevirinin alan adını, ürününü ve eyleyenini belirtmek için kullanılan çeviri sözcüğü kullanılmaktadır.

Yorumlama sözcüğünden de bize göre sözlü olarak yapılan çeviri alanının, ürününün ve eyleyeninin adını türetmek sorunludur. Bu sözcük zaten Hermeneutik olarak bilinen bilim dalının diğer bir adı olarak kullanılmaktadır, dolayısıyla sözlü çeviri alanının adı olarak kullanılmaya elverişli değil. Diğer yandan ürün adı, yani yapılan sözlü çeviri “yorum”, sözlü çeviriyi yapan ise “yorumcu” olarak ifade edilmek durumunda ki, bu ifadeler de Hermeneutik alanı terimlerini çağrıştıracaktır.

Bu nedenlerden dolayı, bize göre çeviri etkinliğinin üst alanı (Çeviribilim) ve alt alanları (yazılı ve sözlü çeviri) için en uygun terim üçlüsü yukarıda şematik olarak

da belirttiğimiz terim üçlüsüdür. Bizim önerimiz üst alan için “Translatoloji”, yazılı olarak yapılan çeviri etkinliği için Çeviri, Sözlü olarak yapılan çeviri etkinliği için de Tercüme terimlerinin kullanımınıdır.

Bu terimleri önermemizin başlıca iki nedeni var: **1.** Öncelikle terminoloji alanının önerdiği gibi her alan için birbirinden farklı terimlerin kullanımı mümkün olmaktadır. **2.** Ayrıca bu terimlerle rahatlıkla her alanın alan adı, ürün adı ve eyleyen (ürünü üreten kişi) adı rahatlıkla oluşturulabilmektedir. Bu terimlerden genel çeviribilim alanı için Translatoloji, Translat, Translasyon, Translatör, yazılı çeviri alanı için Çeviribilim, Çeviri, Çevirmen, sözlü çeviri alanı için Tercümebilim, Tercüme, Tercüman terimleri terminoloji kurallarına uygun olarak oluşturulabilmektedir.

Bu terimlerden Translatoloji’nin yabancı terim ya da ödünçleme sözcük oluşu dolayısıyla, kullanımı eleştirilebilir. Ancak unutmamak gerekir ki; sosyoloji, psikoloji, biyoloji, kardiyoloji gibi sayabileceğimiz birçok terim hep ödünçleme terimlerdir ve Türkçemizde sorunsuz bir şekilde kullanılmaktadır. Bu şekilde çeviri etkinliği alanı içinde bir açılım gerçekleştirilmiş olur. Bu çalışmanın önceki bölümlerinde bazı çeviribilimcilerimizin çeviri teriminin yazılı olarak yapılan çeviri türünü ifade etmek için kullandığını belirtmiştik. Bu nedenle bu terimin sadece yazılı çeviri türünü ifade eden terim olarak literatüre yerleşmesini ve genel geçer bir kullanım haline gelmesini öneriyoruz. Yine *Tercüme* teriminin de sözlü olarak yapılan çeviriyi ifade etmek için bazı çeviribilimcilerimiz tarafından kullanıldığını belirtmiştik. Bu terimin de çeviri literatüründe, sözlü çeviri ifadesi yerine kullanılmasını ve genel geçer terim olarak yerleşmesini öneriyoruz.

SONUÇ

Bu çalışmada Türk çeviri literatüründe çeviri etkinliğinin üst alanının ve alt alanlarının kullanımda olan adlarının terminoloji alanının öngördüğü terim koşullarını yeterince sağlamadığını vurgulamaya çalıştık. Diğer yandan Alman çeviri literatürünün bu bakımdan terim koşullarını daha fazla sağladığını ve Türk çeviri literatürü için bir örnek oluşturabileceğini belirttik. Bu bağlamda terminoloji alanının öngördüğü terim koşullarını sağlayabilecek terimler belirlemeye ve bu terimlerin Türk çeviri literatüründe kullanımını önermeye çalıştık. Ancak bu çalışmanın asıl amacı, üst alan ve alt alanların adlandırılmasında birbirinden farklı terimlerin kullanımının terminoloji kurallarına daha uygun olacağını vurgulamaktır. Dolayısıyla diğer çeviribilimciler de, bu çalışmada önerilen terimlerin dışında terim önerileri yapabilirler, yapmalıdırlar. Ancak Alman çeviri literatüründe olduğu gibi herkes tarafından kullanılan genel geçer, standart terimlerin yerleşmesi uzun zaman alabilir. Çünkü şu anda alışılmış, kullanılagelen sözcükler var. Bu nedenle biz bu

çalışmada öncelikle, bu konuda bir duyarlılık oluşturmak ve böylece başka çalışmaların da yapılmasının önünü açmak istedik. Böyle bir sürecin sonunda Türk çeviri literatüründe de alanların adlandırılmasının terminoloji kurallarıyla daha fazla örtüşür duruma gelmesini umuyoruz. Böylelikle terimceden kaynaklanabilecek olası sorunlar da ortadan kaldırılmış olacak ve bu alanda bilimsel çalışmalar daha rahat bir şekilde yapılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ammann, M. (2008). (Almancadan aktaran: EKEMAN, E. Deniz) *Akademik Çeviri Eğitime Giriş*, Multilingual, İstanbul
- Arntz, R. & Picht, H. & Mayer, F. (2004). *Einführung in die Terminologearbeit*, Olms, Hildesheim, Zürich, New York.
- Berk, Ö. (2005). *Çeviribilim Terimcesi*, Multilingual, İstanbul
- Develioğlu, F. & Kılıçkını, N. (1983). *Osmanlıca – Türkçe Okul Sözlüğü*, Rafet Zaimler Kitabevi, İstanbul
- Köksal, D. (2008). *Çeviri Eğitimi: Kuram ve Uygulama*, Nobel yayın Dağıtım, Ankara
- Kuran, N. (1995). Çağdaş Alman Çeviribilimcilerinin Yaklaşımları. İçinde Mehmet, RİFAT, *Çeviri ve çeviri kuramı üstüne söylemler*, (S. 33-54). Düzlem Yayınları, İstanbul
- Pöchhacker, F. (2000). *Dolmetschen, konzeptuelle Grundlagen und deskriptive Untersuchungen*, Stauffenburgverlag, Wien
- Reiß, K. & Vermeer, H. J. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen
- Salevsky, H. (2002). *Translationswissenschaft*, Peter Lang, Frankfurt am Main
- Snell-Hornby, M. (1998) *Translation (Übersetzen/Dolmetschen) / Translationswissenschaft / Translatologie* in SNELL-HORNBY, M. & HÖNIG, H. G. & KUßMAUL, P. & SCHMİTT, P. *Handbuch Translation*, (S. 37-38). Stauffenburg, Tübingen
- TDK Sözlüğü, 9. Baskı (1998) Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara
- Yazıcı, M. (2004), *Çeviri Etkinliği*, Multilingual, İstanbul
- Yücel, F. (2007), *Tarihsel ve Kuramsal Açıdan Çeviri Edimi*, Dost, Ankara